

SUKUPOULENTUTKIMUKSEN AJANKUVAUS

Katri Otonkorpi-Lehtoranta & Hanna Ylöstalo

Hannele Harjunen & Tuija Saresma (toim.) (2012) *Sukupuoli nyt! Purkamisia ja neuvotteluja*. Jyväskylä: Kampus Kustannus. 172 s.

Tuija Saresman ja Hannele Harjusen toimittama *Sukupuoli nyt!* on katsaus sukupuoleen ja sukupuolentutkimukseen juuri tällä hetkellä, kuitenkin aiheen historiallinen kehitys tiedostaen. Kirjan artikkeleissa tarkastellaan sukupuoleen liittyviä kysymyksiä erilaisissa konteksteissa ja eri näkökulmista. Se, että artikkeleissa kiinnostuksen kohteena ovat toisaalta ajassa juuri nyt liikkuvat yhteiskunnalliset ilmiöt ja debatit ja toisaalta vuosikymmenten tai vuosisatojen taakse ulottuvat yhteiskunnalliset ilmiöt ja keskustelut, osoittaa sukupuolen ikuisuuskysymykseksi. Kirjoittajat ratkovat ikuisuuskysymystä eri näkökulmista tavalla, joka auttaa lukijaa ymmärtämään paremmin sukupuoleen yhtäaikaaisesti kytkeytyvää pysyvyyttä ja muutosta.

Kirja on saanut alkunsa Jyväskylän yliopistossa järjestetystä monitieteisestä sukupuolentutkimuksen seminaarista. Kirjan toimittajat ja kirjoittajat tekevät sukupuolentutkimusta Jyväskylän yliopistossa. Sukupuolentutkimuksen lisäksi kirjoittajat edustavat kirjallisuudentutkimuksen, historian ja etnologian oppiaineita. Teos koostuu johdannosta ja kahdeksasta itsenäisestä artikkelista. Paikallisuudestaan huolimatta kirja onnistuu esittämään monipuolisesti niitä tapoja, joilla sukupuolta käsitteellistetään ja analysoidaan juuri nyt.

”Tämä ei ole kirja naisista tai miehistä, vaan siitä, miten naiseus ja mieheys rakentuvat ja miten sukupuoleen liittyvät normit ja ihanteet ohjaavat ja rajoittavat käytöstämme”, esittelevät Saresma ja Harjunen teostan avausluvussa (s. 8). Teoksen artikkeleita

yhdistääkin sukupuolen näkeminen prosessina sekä sukupuolen historiallisen kehityksen analyysi. Artikkelit tuovat esiin niitä monia neuvotteluja, joita sukupuolesta on käyty ja käydään edelleen. Lisäksi useissa artikkeleissa tarkastellaan sukupuolen kietoutumista muihin eroihin, kuten etnisyyteen ja seksuaalisuuteen. Muuten artikkelikokoelma tuntuu paikoin hieman hajanaiselta. Artikkelit eivät juuri keskustele keskenään, vaan jokainen esittelee oman näkökulmansa sukupuolentutkimukseen. Tämä tekee kirjasta monipuolisen ja aidosti monitieteisen, mutta samalla lukukokemuksesta hieman rikkonaisen. Teoksen hyvä puoli on, että kirjaa on tästä syystä mahdollista lukea novellikokoelman tavoin kertomus kerrallaan, pitkiäkin taukoja välissä pitäen. Novellimaisuus saa painavasta sisällystöstä huolimatta kirjan tuntumaan tieteelliseksi teokseksi harvinaisen kevyeltä ja mukaansa tempaavalta luettavalta.

Moni artikkelista perustuu kirjoittajansa opinnäytteeseen. Se tuo teokseen raikkautta. Esimerkiksi Johanna Suomisen maskuliinisuutta ja seksuaalisuutta kirjailija Petri Tammisen teoksissa käsittelevästä artikkelista välittyä lukijalle vaikutelma, että tutkimus on syntynyt kirjoittajan aidosta innostuksesta aiheeseen. Suominen tuo analyysissään esiin, että Tammisen kerronnassa keskeisen aseman saavat ideaalimaskuliinisuuden vastatyypit, sivustakatsojat, jotka ”ihailen ihmettelevät muiden taitoja” (s. 48). Tämän Suominen katsoo purkavan omalla tavallaan miehisen sankarin myyttejä ja rakentavan vaihtoehtoisia maskuliinisuuksia. Suomisen tulkinta onkin yksi kirjan monista esimerkeistä siitä, miten sukupuolentutkimuksessa on pitkälti kyse tuttujen asioiden katsomisesta toisin.

Maskuliinisuuksia käsittelee myös Tuija

Saresma analysoidessaan Henry Laasasen blogia ”Kirjoituksia miesten tasa-arvosta ja pariutumisesta” sekä blogissa käytyä keskustelua. Myös Saresma onnistuu tuottamaan yllättävän tulkinnan aiheestaan. Vaikka blogista syntyvä ensivaikutelma on naisten (erityisesti feministien) ja miesten vastakkainasettelu, tuo Saresman analyysi esiin, että vastustajiksi asemoidaan naisten ja feministien lisäksi ”toisenlaiset” miehet: ulkomaalaiset, paremmin koulutetut, rikkaammat ja voimakkaammat miehet. Saresma pohtii artikkelissaan myös viha- ja kaunapuheen eroa ja liittää Laasasen blogissa käydyn keskustelun kaunapuheeseen, jonka kirjoittaja määrittelee epäreilouden kokemukseksi ja pikemmin katkeruudeksi kuin aggressiivisuudeksi. Saresman tulkintaa voi halutessaan soveltaa myös laajempaan yhteiskunnallisen antifeminismin tarkasteluun ja pohtia, mistä feminismin ja feministien vastustamisesta on kyse ja ketä tai mitä siinä lopulta vastustetaan.

Teoksen artikkeleissa on käytetty laajasti erilaisia aineistoja. Helena Hirvonen tarkastelee haastatteluaineiston avulla artikkelissaan naiseutta hyvinvointityön (ristiriitaisena) resurssina. Sofia Kotilainen puolestaan tutkii suomalaisten henkilönnimikäytäntöjen sukupuolittuneisuutta erilaisten kirkonarkistojen avulla. Arja Turunen tarkastelee sitä, miten ohjeilla oikeanlaiseen housujen käyttöön naistenlehdissä 1920–1940 -luvuilla rakennettiin aikansa naisihannetta. Aineistonaan Turunen käyttää pääasiassa laajaa joukkoa kyseisenä ajankohtana ilmestyneitä naistenlehtiä. Erilaisten aineistojen käyttö sekä valottaa sukupuolen merkitystä eri näkökulmista että auttaa ymmärtämään sukupuolta kaikille elämänalueille ulottuvana ilmiönä.

Anna-Leena Toivanen tarkastelee artikkelissaan (de)kolonisoituja kodittomia naissubjekteja kahden afrikkalaiskirjailijan teosten kautta. Kahden teoksen rinnakkaisuus tuo moniulotteisuutta taidokkaasti esiteltyyn analyysiin. Toivanen ammentaa transnationaalien liikkeen ja post-koloniaalin kansakunnan välille rakentuvasta jännitteisestä sukupuol-

littuneesta teoreettisesta keskustelusta. Eri-tyisen vaikuttavaa analyysissä on tapa, jolla Toivanen ottaa materiaallisen todellisuuden asettamat haasteet ja rajoitukset huomioon tarkastellessaan sukupuolta sekä yksityistä ja julkista, mutta myös lokaalia ja globaalia yhteen kietoen. Ylirajaisen liikkeen nostaminen tarkastelun keskelle saa aiheita vähemminkin tuntevan ymmärtämään, että paikallaan olemisen ja paikalta siirtymisen kokemusten tarkastelu ei enää tavoita sitä todellisuutta, jota Toivasen analyysin kohteena ovat naissubjektit elävät. Toivasen analyysin kautta tulee näkyväksi se, miten sukupuolikysymyksen jatkuvasti ratkaisemattomaan luonteeseen liittyy tarve kehittää uusia teoreettisia ja analyttisiä välineitä, joilla voidaan tarttua ilmiöiden moninaisiin ulottuvuuksiin ja ymmärtää sukupuolittuneiden ilmiöiden ja niiden takana olevien mekanismien logiikkaa omassa ajassaan.

Teoksen artikkeleissa on tartuttu useisiin ajankohtaisiin aiheisiin, jotka ovat olleet laajemman yhteiskunnallisen keskustelun kohteena, mutta myös aiheisiin, joista keskustelua ei ole käyty. Laura Mankin kotitalousvähennyksen sukupuolivaikutuksia tarkastelevassa artikkelissa onkin kiinnostavinta havainto yhteiskunnallisen keskustelun puuttumisesta. Ruotsissa kotitalousvähennyksestä on käyty niin sanottua piikadebattia. Vähennyksen on nähty johtavan vanhan piikayhteiskunnan uudelleensyntyyn, jossa vain harvoilla naisilla on mahdollisuus vähennettäviin palveluihin ja vain harvat naiset hyötyvät vähennyksestä. Suomessa tällaista keskustelua ei kuitenkaan ole käyty. Mankki itse täyttää tätä aukkoa analysoimalla artikkelissaan kotitalousvähennystä sukupuolittuneena ilmiönä osoittaen, ettei kotitalousvähennys lupauksistaan huolimatta näytä toteuttavan sukupuolten tasa-arvoisuutta vaan saattaa pikemminkin eriarvoistaa naisia. Hyvääkin tarkoittavilla pyrkimyksillä voi siis olla tahattomia, helposti tiedostamattomiksi jääviä ja ei-toivottuja sukupuolivaikutuksia.

Hannele Harjunen nostaa lihavuutta yh-

teiskunnallisena kysymyksenä tarkastelevassa artikkelissaan esiin, miten globaaliksi terveysongelmaksi lihavuuden nostanut lääketieteellinen lihavuustutkimus on hallinnut lihavuudesta käytyä keskustelua ja sen mediassa saamaa julkisuutta. Tämän diskurssin mukaisesti lihavuuden syyt palautuvat yksilöön ja lihavuutta on tarkasteltu terveysvaikutusten ja kansantaloudellisten vaikutusten kontekstissa pelko- ja uhkakuvia maalaten kokonaisten kansakuntien tulevaisuudesta. Kehitys on Harjusen mukaan johtanut lihavien ihmisten kollektiiviseen syyllistämiseen ja heidän sosiaalisen, henkisen ja moraalisen kompetenssinsa kyseenalaistamiseen. Lihavuuden kulttuuriset, sosiaaliset, poliittiset ja kokemukselliset ulottuvuudet ovat sen sijaan jääneet tämän yksilön vastuuta korostavan diskurssin jalkoihin. Vaikka Harjunen ei tarkastele lihavuutta erityisesti naisten näkökulmasta, kiinnittää hän lukijan huomion myös lihavuusdiskurssin sukupuolivaikutuksiin.

Lukijalle syntyy vaikutelma, että kirja on koostettu vauhdilla. Tämä näkyy ajankohtaisuutena, mutta valitettavasti myös jonkinasteisena keskeneräisyytenä. Osa artikkeleista olisi hyötynyt tiivistämisestä ja sanoman terävöittämisestä. Toimitustyö olisi voinut auttaa artikkeleita myös kommunikoimaan keskenään selkeämmin. Artikkeleja yhdistää esimerkiksi sukupuoleen kietoutuvien erojen tarkastelu ja moni viittaakin artikkelissaan

jollakin tavalla intersektionaalisuuteen. Moninaisten erojen ja niiden yhteen kietoutumisen tarkastelu olisikin ollut yksi mahdollinen linkki artikkelien välillä, jota olisi voinut korostaa enemmän.

Kirja luo mainion katsauksen tällä hetkellä tehtävään sukupuolentutkimukseen, kuten toimittajat ovat tarkoittaneetkin, mutta ei niinkään tarjoa näkökulmia sukupuolentutkimuksen teorian kehittämiseen ajassa. Kirja sopii kuitenkin mainiosti sukupuolentutkimuksen perusopintojen kurssikirjaksi esittelemään sitä, miten monista näkökulmista ja erilaisin aineistoin sukupuolentutkimusta lähestytään tänä päivänä. Se antaa virikkeitä omaa tutkimusta suunnitteleville miettiä rohkeasti omia kiinnostuksen kohteita ja näkökulmia sukupuoleen. Myös jo pidempään sukupuolentutkimuksen parissa toimineille kirja antaa virkistävän lukuhetken.

YTM Katri Otonkorpi-Lehtoranta toimii sukupuolen ja työelämän tutkijana Tampereen yliopiston Työelämän tutkimuskeskuksessa.
katri.otonkorpi-lehtoranta@uta.fi

YTT Hanna Ylöstalo toimii sukupuolen ja työelämän tutkijana Tampereen yliopiston Työelämän tutkimuskeskuksessa.
hanna.ylostalo@uta.fi